

Kirjallisuutta

Uuden Kalevalan kokoonpano selvitetty

VÄINÖ KAUKONEN *Elias Lönnrotin Kalevalan toinen painos*. Helsinki 1956. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. XIII + 635 sivua.

Kesän suussa 1956 ilmestyi painosta Väinö Kaukosen pitkäaikaisen työn tuloksena mittava teos, »Elias Lönnrotin Kalevalan toinen painos», Uuden Kalevalan kokoonpanoa yksityiskohtaisesti selvittävä tutkimus. Tällä teoksellaan tri Kaukonen on saattanut päätökseen kirjallisuudenhistoriamme kannalta merkittävän tehtävän, jonka jo A. R. Niemi pani alulle suorittamalla väitöskirjatyönään ns. Alku-Kalevalan säeanalyysin, mutta joka varsinaisen Kalevalan osalta on kokonaan Kaukosen uurasituksen tulos. Vanhan Kalevalan hän on säe säkeeltä selvittänyt v. 1939 ilmestyneessä väitöskirjassaan ja sille v. 1945 julkisuuteen saattamassaan jatko-osassa.

Nyt ilmestynyt teos on koetettu saada mahdollisimman havainnolliseksi ja helppokäyttöiseksi. Alkuun on painettu Elias Lönnrotin Kalevalan toiseen painokseen kirjoittama esipuhe. Sen mukaanottaminen on ollut tarpeellista erityisesti sen vuoksi, että Lönnrot siinä on esittänyt eepoksen kokoonpanossa noudattamiaan periaatteita ja lausunut käsityksensä mm. Kalevalan runojen alkuperästä, niiden pelätystä häviämisestä, Pohjolan asukkaista, Kalevalan kielestä, sen kirjoittamistavasta jne., ja ennen kaikkea hän on yksityiskohtaisin säeimerkinöin osoittanut, mitkä kohdat uudessa laitoksessa ovat vanhasta otettuja. Lönnrotin esipuheen jälkeensä seuraa teoksen laajin osa, tekstianalyysi, joka on saatu vaivattomasti luettavaksi

siten, että kunkin sivun yläosassa on tutkittavan teoksen analysoitava tekstint kohta, alaosassa taas petiitillä painettuina selitykset ja kommentaarit. Niiden perusteella lukijan on helppo todeta, mikä säe tai säejakso eepoksessa on peräisin Vanhasta Kalevalasta tai muusta kirjallisesta lähteestä, mikä on tullut suoraan kansanrunosta ja mikä taas on Lönnrotin muovailema tai sepittämä. Kun kansanrunoviittaukset on tehty nimenomaan Suomen Kansan Vanhat Runot-teoksen mukaan, alkuperäisiin lähteisiin pääseminen ei tuota vaikeuksia. Sitä paitsi on selityksissä varsin usein siteerattu alkuperäisiä runosäkeitä, vieläpä esitetty monia toisintoja, niin että jo niidenkin perusteella lukija voi saada käsityksen Lönnrotin työskentelytavasta. Aukkoja ei selityksiin ole jätetty, vaan jokaisen Kalevalan säkeen kohdalla on sen alkuperän merkintä.

Teoksensa toisessa jaksossa kirjoittaja valaisee Lönnrotin luomistyötä. Hän antaa yksityiskohtaisen kuvauksen eepoksen laatijan omista runonkeruumatkoista vuosina 1835—39 ja siitä lisästä, minkä hän näillä matkoillaan sai aikaisempiin keräelmiinsä. Erittäin antoisia olivat jo v. 1835 Vienan puolelle tehdyt kaksi matkaa, joiden aikana Lönnrotille kertyi eepillisten runojen lisäksi runsaasti myös loitsuja ja lyyrillisiä runoja. Melkoisen saaliin tuotti myös v. 1838 Suomen Karjalaan suuntautunut keruumatka, mutta vähältä näyttää sen sijaan tulos

v:n 1839 matkasta. Vaikka Lönnot itse oli näin täydentänyt entisiä keräelmiään ja vaikka uuden painoksen suunnitelma oli väikkynytkin mielessä jo heti ensimmäisen painoksen käsikirjoituksen valmistuttua, muut kirjalliset työt vaativat eepoksen laatijan huomion niin tarkoin, että hankkeen käytännöllinen toteuttaminen lykkäytyi runsaalla vuosikymmenellä. Silloin hänellä oli jo myös muiden henkilöiden keräelmiä käytettävänä. Vanhiman kokoelman muodostivat A. J. Sjögrenin jo v. 1824 Venäjän Karjalassa muistiinmerkitsemät runot, yht. 1350 säettä, jotka kuitenkin vasta viime vaiheessa, v. 1848, tulivat Lönnotin käyttöön. M. A. Castrén oli Karjalassa liikkeessään v. 1839 niinkään haastatellut laulajia, mm. Arhippa Pertusta, ja merkinnyt muistiin 130 runoa, joissa oli yhteensä lähes 5000 säettä. Kertovissa runoissa ei ollut kuitenkaan Lönnotille juuri mitään uutta, mutta loitsuissa sen sijaan varsin runsaastikin. Huomattavin 1800-luvun alkupuolen runonkerääjä oli D. E. D. Europaeus, joka suoritti kaikkiaan viisi laajaa ja antoisaa matkaa, tapasi Suomen Karjalan taitavimman runonlaulajan Simana Sissosen Ilomantsin Mekrijärveltä ja löysi Inkerin runsaat runoarteet. Europaeus ylitti keräystensä määrässä itse Lönnotinkin, sillä hänen muistiinpanojensa numeroluku on n. 2500 ja säemäärä 53.000, Lönnotin vastaavasti n. 2000 numeroa ja n. 44.000 säettä. Näiden lukujen kohdalla tri Kaukonen on oikaisut eräiden aikaisempien tutkijoiden käsityksiä. Mutta vaikka Europaeuksen kokoelmat olivat valtaiset, niiden käyttöä toisen painoksen hyväksi rajoitti toisaalta niiden vaillinaisen merkitsemistapa, toisaalta Inkerinmaan runojen myöhäinen kerää-

misaika. Vanha Kalevala myös osaltaan jo oli määrännyt eepoksen kokonaishahmotelun, sen sisällön ja rakenteen, niin että uutta aineistoa oli arvosteltava sen mukaan, miten sitä voitiin käyttää jo julkaistun laitoksen täydentämiseen. Tuntuvimmat lisänsä Inkerin aineisto antoi Kullervo-runostolle. Muista Lönnotin saamista lisistä mainittakoon H. A. Reinholmin, A. E. Ahlqvistin, Fr. Polénin ja Z. Sireliuksen kokoelmat. Se aineisto, joka oli koossa Uuden Kalevalan ilmestymisen aikoihin, oli jo noin viisinkertainen v:n 1835 runoaineistoon verrattuna.

Niihin periaatteisiin, joiden mukaisesti Lönnot suoritti uudistus- ja muokkaustyötään Uutta Kalevalaa laatiessansa, vaikutti osaltaan ensimmäisen painoksen herättämä keskustelu. Kaukonen esittelee sitä varsin monelta puolelta. Saamme seurata mm. J. L. Runebergin, J. G. Linsénin, Gabriel Reinin, E. A. Ingmanin, M. A. Castrénin ja Henrik Pioniuksen mielipiteitä, voimme tutustua R. Tengströmin v. 1845 julkaisemaan syvälliseen Kalevala-esseen ja Jacob Grimmin Berliinin tiedekatemiassa samana vuonna pitämään kuuluisaan Kalevala-esitelmään. Erityisen mielenkiintoisia ovat C. A. Gottlundin yleisistä käsityksistä poikkeavat mielipiteet. Gottlund, vaikka lausuikin runojen yhdistämisaatuksen jo niin aikaisin kuin v. 1817, esiintyi Lönnotia kohtaan sangen viileästi, jopa väliin rajun hyökkäilevästi. Runojen yhdistämisessä Lönnot oli hänen mielestään tehnyt pahoja virheitä: erilaisia aineksia hän ei ollut muka kyllin hyvin pystynyt sulattamaan yhteen ja ehkäpä oli pyrkinyt liian suuriin tavoitteisiin yrittämällä luoda Homeroon lauluihin verrattavan eepoksen. Kun Gottlundin esittämissä lausunnoissa oli sel-

vää pahansuopuutta, hänen niihinkään käsityksiinsä, jotka osoittavat aikalaiseen verrattavaa terävää oivallusta, ei kiinnitetty riittävästi huomiota.

Omana lukunansa Kaukosen teoksessa on Kalevalan toisen painoksen kirjoitustöiden vaiheiden esittäminen, mikä perustuu osaltansa Aug. Ahlqvistin kuvaukseen, osaltansa niihin kirjeisiin, joissa Lönnrot on ystävilleen työstänsä kertonut. Kaikkiaan kaksi vuotta ja kaksi kuukautta oli uuden laitoksen painokuntoon toimittaminen vaatinut. Se ei siten ollut vähäisen ponnistuksen tulos, vaikka ennestään jo sekä vanha Kalevala että sen monet esityöt olivat olemassa.

Laajin ja mielenkiintoisin luku esiteltävässä teoksessa käsittelee Kalevalan rakennetta. Aluksi Kaukonen on siinä ottanut pohtiakseen eräitä perustavia näkökohtia, niiden joukossa mm. kansanrunouden ja Kalevalan suhdetta. Tässä kuten aikaisemmassa teoksessaan »Kalevala ja todellisuus» hän kieltää muinaisrunon käsitteen ja hyväksyy entisaikojen kansanrunoiksi vain ne tuotteet, joista semmoisinaan on laulajien esitykseen perustuvat muistiinpanot. Tämä kanta on johtanut hänet asettamaan jyrkkiä rajoituksia kansanrunouden tutkimustehtäviin. Nimenomaan juuri kansanrunoudentutkimuksen alaan on kuitenkin aina katsottu kuuluvan runojen aikaisemman historian selvittäminen niin pitkälle kuin tieteen menetelmin on mahdollista, ja samalla on myös koetettu valaista runojen syntyyn liittyviä ongelmia, ja näiden tutkimusten tuloksista on tietomme myös Kalevalan monista yksityiskohdista sekä syven-

tynyt että avartunut. Tähän kohtaan Kaukosen teoksessa ei voitaneakaan yhtyä. Sen sijaan hänen tämänkertaisen tutkimustyönsä varsinainen tulos, Kalevalan toisen painoksen synnyn yksityiskohtainen selvittely ja Lönnrotin luovan osuuden esittäminen, on hyvin perusteltu. Lukija saa käsityksen Lönnrotin elämänkatsomuksen eri piirteistä, hänen eettillisistä ja uskonnollisista periaatteistaan, hänen runontulkintatavoistansa, hänen maailmankuvastansa, hänen suhtautumisestaan kansanrunouden eri lajeihin jne., ja mikä tärkeintä, Kaukonen on pyrkinyt selvittämään, millä tavoin kaikki tämä on vaikuttanut eepoksen laatijan luovaan taiteilijantyöhön ja siten Uuden Kalevalan rakenteeseen, sisältöön ja muotoon. Uusi Kalevala on edeltäjänsä kaksin verroin laajempi, laeva ja polveileva kokonaisuus, tyyllillisesti alkuperäisestä kansanrunoudesta melkoisesti loitontunut tuote, jossa kaikkialla tuntuu, kuten nyt on yksityiskohdittain selvitetty, Elias Lönnrotin kädenjälki.

Teoksen loppuun on painatettu Aug. Ahlqvistin Kalevalan sanasto. Siinä on lueteltu kaikki ne n. 8000 eri sanaa, jotka Uudessa Kalevalassa esiintyvät, ja mainittu niiden esiintymispaikat.

»Elias Lönnrotin Kalevalan toinen painos» on tervetullut lisä Kalevalaa käsittelevään kirjallisuuteemme. Sen sivuilta löytää vastauksen moniin eepostamme koskeviin kysymyksiin, ja se myös viitoittaa tietä alkuperäisille runonlähteille. Kaikille Kalevalan harrastajille se on oiva apuneuvo, ja etenkin koulujen kirjastojen tulisi saada se hakuteostensa joukkoon.

AIMO TURUNEN